

ВОЛИК Сергій Володимирович, кандидат економічних наук, докторант,
Сумський національний аграрний університет, <https://orcid.org/0000-0001-7731-4882>

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ КРАЇНИ

Волик С.В. Оцінювання рівня конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств на внутрішньому ринку країни.

Конкурентоспроможність передбачає високу ефективність діяльності підприємств і здатність їх адаптації до умов навколишнього середовища, що постійно змінюються. Висока мінливість середовища; труднощі, які виникають при виявленні численних і тісно взаємодіючих факторів, ризиків та небезпек; ентропія зв'язків та відносин ставлять перед бізнесом актуальні завдання щодо формування конкурентоспроможності як системи заходів та технологій задля утримання ринкової частки, фінансової стабільності та клієнтської бази при формуванні довгострокових напрямів розвитку аграрних підприємств. Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Аграрні реформи та становлення ринкових відносин, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів у сільському господарстві та, відповідно, посилюють вплив ризиків на аграрний бізнес. Зростає вплив макроекономічних рішень на діяльність та конкурентоспроможність кожного сільськогосподарського виробника. Конкурентоспроможність формується, як правило, на стадії виробництва, оскільки найважливішими факторами, які визначають конкурентоспроможність підприємства, є висока якість його продукції та технічний рівень виробництва. На сьогоднішній день конкурентоспроможність підприємств є не менш важливим фактором, ніж ефективність та результативність господарської діяльності, а проблеми досягнення та підвищення конкурентоспроможності нині відносять до одних із ключових в управлінні організацією. Недостатня увага підприємств до питань власної конкурентоспроможності може призвести до виникнення нестабільності в економічних процесах та механізмах, ослаблення ринкових позицій та підвищення залежності від кризових ситуацій. В умовах сучасної економіки та існуючих в ній проблем найактуальнішим є питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, що зумовлено серйозною загрозою продовольчій безпеці країни. Зазначено, що при розробці ряду напрямів підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках, необхідно враховувати специфічні особливості стану і розвитку внутрішнього середовища, які обумовлені складною політичною ситуацією в країні, що дуже знизила конкуренцію всередині країни.

Ключові слова: конкурентоспроможність, аграрна сфера, продовольча безпека, ринкові умови, конкуренція.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Функціонування аграрних підприємств у ринкових умовах об'єктивно потребує стратегічної орієнтації та перспектив адаптації до постійних змін як у внутрішньому, так і зовнішньому конкурентному середовищі, здобутті переваг у виробництві якісних, доступних за ціною товарів, а також вивчення, оперативного аналізу та маркетингового забезпечення [1].

Формування конкурентоспроможності є однією із ключових умов забезпечення результативності діяльності підприємств, вказаним для виходу із кризових ситуацій, в яких нині знаходиться основна частина вітчизняних господарюючих суб'єктів різних галузей і форм власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику конкурентоспроможності підприємств аграрної галузі висвітлювали у своїх дослідженнях такі науковці як: Базилук Я., Збарський В., Зось-Кіор М., Гончаров В., Ільїн В., Красняк О., Ляшевська В., Малік М., Маркіна І., Левицька А., Нужна О., Прокопець Л., Трегобчук В. та ін.

Питання підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції

було та залишається одним із найпопулярніших серед науковців. Хоча можна зазначити, що оцінці конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств науковці не приділяли достатньої уваги.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті аналіз конкурентоспроможності аграрних підприємств в нинішніх умовах та виявлення конкурентних переваг в умовах функціонування агробізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У галузі економіки конкурентоспроможність розглядається на різних рівнях, оскільки суб'єктами конкуренції можуть бути: товари, підприємства, корпорації, галузі, окремі країни та їх групи. При цьому конкурентоспроможність виступає не сама собою, не як самоціль, а як засіб створення певного продукту (товару), послуг різного виду [2].

Конкурентоспроможність є важливою характеристикою діяльності підприємства, але її підвищення не повинно ставати самоцілью. Варто орієнтуватися на те, щоб конкурентоспроможність пропозиції, наявних ресурсів і менеджменту підприємства були достатніми для реалізації вибраної

конкурентної стратегії та отримання бажаних результатів діяльності [3].

Поняття «конкурентоспроможність аграрних підприємств» дещо відрізняється від загальноприйнятого визначення поняття «конкурентоспроможність» та трактується набагато складніше. Конкурентоспроможність аграрних підприємств можна розглядати як здатність виробників в аграрній сфері користуватися своїми конкурентними перевагами і перемагати своїх конкурентів у боротьбі на внутрішніх та зовнішніх ринках, при цьому максимально використовувати доступні для підприємства земельні ресурси та найкращим чином задовольняти потреби споживачів [4].

Задля забезпечення конкурентоспроможності аграрним підприємствам в сучасних умовах необхідно звертати увагу на низку факторів. Одним із вагомих факторів виступає ризикованість ведення сільськогосподарського бізнесу, що полягає у сезонності та низькій продуктивності виробництва, використанні природних (земельних) ресурсів, низькою еластичністю попиту та спроможністю до швидкого псування сільськогосподарської продукції, природними факторами та кліматичними умовами, використанням землі у якості основного засобу виробництва [5].

При аналізі структури внутрішнього ринку аграрної продукції слід брати до уваги ціновий фактор (табл. 1). Для визначення впливу цінової складової при аналізі структури ринку в контексті внутрішнього споживання нами була проаналізована цінова динаміка за виділеними видами основної продукції, що розподіляється на ринку. При цьому порівняння даних про динаміку обсягів розподілу продукції з показниками динаміки цінових індексів за окремими видами продукції дозволяє створити достовірне уявлення щодо товарної структури внутрішнього ринку та тенденцій її розвитку.

Співставлення ланцюгових індексів цін на основні структуроутворюючі види аграрної продукції (табл. 1) з величинами приросту або зменшення питомої ваги цих товарів у структурі внутрішнього ринку агропродовольчої продукції дозволяє проаналізувати вплив цінової складової на продуктову структуру внутрішнього ринку.

В якості основних кон'юнктурних характеристик внутрішнього ринку агропродовольчої продукції ми пропонуємо використовувати такі показники:

– обсяг внутрішнього виробництва сільськогосподарської та харчової продукції;

– обсяг експорту агропродовольчої продукції;

– обсяг імпорту агропродовольчої продукції;

– обсяг внутрішнього споживання агропродовольчої продукції.

Таблиця 1

Індекси цін основних видів аграрної продукції в Україні*

Вид продукції	Ланцюговий індекс цін за видами продукції, %						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Продукція рослинництва							
зернові та зернобобові культури (у вазі після доробки)	1,05	2,21	0,85	0,92	1,23	1,62	0,93
цукрові буряки (фабричні)	0,93	1,03	1,34	0,85	0,96	2,02	0,72
насіння соняшнику (у вазі після доробки)	1,08	1,53	0,97	1,30	1,05	0,85	1,39
картопля	0,89	1,05	0,85	1,29	1,56	0,96	1,12
овочі	1,08	1,28	1,21	1,19	1,06	1,29	1,03
Продукція тваринництва							
м'ясо усіх видів	1,07	1,33	1,46	1,36	0,91	1,03	1,57
молоко всіх видів	1,25	1,49	1,20	1,35	0,95	1,55	1,24
яйця від птиці всіх видів	1,07	1,35	1,23	1,06	0,77	1,42	1,38

* розраховано за даними Державної служби статистики України [6]

Залежно від специфіки дії структуроутворюючих факторів формування визначених кон'юнктурних характеристик, а також швидкості та ступеню їх впливу на продуктову структуру даного ринку, ми пропонуємо класифікувати їх у спосіб, проілюстрований на рис. 1, тобто шляхом виділення активних та пасивних факторів формування кон'юнктури. Формування кон'юнктури агропродовольчої продукції зумовлюється дією п'яти активних факторів формування попиту, а саме, цінових (рівня цін на окремі види продукції та структури витрат кінцевих споживачів, зокрема питомої ваги витрат на харчування в структурі використання доходів населення), структурного (досягнутих норм споживання окремих видів продукції кінцевими споживачами), об'ємних (динаміки чисельності населення як основного споживача агропродовольчої продукції та динаміки потреб харчової та переробної промисловості у сировині); трьох активних факторів формування пропозиції, до складу яких відносяться знов-таки ціновий фактор, а саме: динаміка цін продукції, що розподіляється на внутрішньому ринку агропродовольчої продукції, ефективність внутрішньої переробки сільськогосподарської сировини для реалізації на внутрішньому ринку, а також динаміка обсягів імпорту сільськогосподарської сировини для її переробки всередині країни та тенденції його державного регулювання; двох

пасивних факторів, а саме: змін в рівні доходів населення та ефективності внутрішнього виробництва сільськогосподарської сировини. Розрахунки показали, що рівень відповідності обсягів пропозиції продукції аграрних підприємств раціональним нормам

споживання основних видів агропродовольчої продукції, наразі є задовільним, а щодо зерна та продуктів його переробки навіть перевищує потреби для внутрішнього споживання у 2,9 рази (рис. 2).

Рис. 2. Оцінка відповідності обсягів пропозиції продукції аграрних підприємств раціональним нормам споживання в 2020 р.

Водночас фізична наявність необхідних обсягів сформованої пропозиції продукції аграрних підприємств не означає її безпечності для споживання. Поряд із заходами, орієнтованими на посилення відповідальності аграрного підприємства за якість виробленої продукції, особливої уваги набувають питання інфраструктурного забезпечення управління продовольчою безпекою у системі менеджменту аграрних підприємств. Адже підприємство реагує на регуляторні впливи державних інститутів та інституцій шляхом прийняття та реалізації відповідних управлінських рішень. Ступінь взаємодії підприємства-товаровиробника з державними інституціями, лабораторіями, центрами сертифікації є диференційованим залежно від розмірів підприємств, масштабів виробництва, спеціалізації та може реалізовуватися, зокрема у формі державно-приватного партнерства. Аналіз обсягів виробництва валової продукції в сільському господарстві України в 2011-2021 рр. вказує на його значні коливання (табл. 2) в аграрних підприємствах.

відповідає оптимальним умовам функціонування в умовах ринку, тому вимагає постійного удосконалення. Порівняно з 2011 р. вироблена на кінець досліджуваного періоду продукція за такими показниками як: цукрові буряки, молоко, яйця має значно менші обсяги, що вказує на наявні проблеми в галузі. Найбільш критична ситуація в галузі спостерігалась в період з 2012 до 2015 рр., коли кількість виробленої продукції була найменшою. З 2018 р. спостерігається поступове і нерівномірне зростання виробництва. Коливання обсягів виробництва відображає загальний стан розвитку виробництва та його диспропорційність в результаті значного скорочення у галузі тваринництва. Порівнюючи стан виробництва продукції в сільському господарстві області з тенденціями в національному господарстві (табл. 3), відмітимо, що реформування внесло значні зміни в організацію процесу виробництва. Затяжні кризові процеси і в області призвели до значного скорочення обсягів виробництва як в кількісному, так і в якісному виразі. Характерним є те, що виробництво продукції рослинництва стає домінуючим для більшості сільськогосподарських товаровиробників всіх організаційно-правових форм господарської діяльності. Спостерігається зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в господарствах населення, але його зростання не виявилось стабільним і в даній групі товаровиробників.

Загалом в області виробництво валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2016р.) в 2020р. склало 37700,8 млн грн, що більше проти 2010 року на 67,3 %, а проти 2018 р. – лише на 0,5 %. Відповідно, обсяги виробництва базового рівня в галузі теж

не досягнені. Тенденція до спаду обсягів виробництва є стійкою, що особливо чітко визначається саме для сільськогосподарських підприємств, в тому числі й для фермерських господарств. Статистичні дані по Харківській

області підтверджують, що за обсягом валової продукції сільського господарства область займає одне з провідних місць серед регіонів України.

Таблиця 2

Динаміка валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 р.) України в 2011-2021 рр.

Показники	Роки							
	2011	2012	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Зернові	505433,5	408806,1	560592,5	527574,3	604121,3	691361,9	633445,4	845703,6
Цукр.буряк	134570,6	115692,9	70238,7	91932,8	94908,6	70487,5	82565,2	98346,2
Соняшник	72527,4	70122,5	110871,1	119377,5	138827,1	149234,4	131358,0	164398,4
Картопля	7182,2	7430,4	208156,8	22166,0	224788,3	202233,8	208586,8	212995,1
Овочі	11751,5	10129,7	83911,7	85334,3	86977,6	94331,3	96215,3	98858,8
Плодові	2526,3	3078,8	19881,7	19160,9	23744,9	19901,0	19425,9	20640,7
Виноград	2974,6	2711,0	3518,4	3526,4	4326,0	3270,0	2691,8	2353,4
М'ясо	2660,4	2733,3	3276,8	2869,6	2880,0	3047,6	3462,3	3378,7
Молоко	10402,1	10685,6	10682,4	9681,0	9428,9	9079,2	9263,6	8719,1
Яйця	17334,9	17677,5	16780,4	14517,9	14982,1	15511,0	16167,2	14059,1

* За даними Державної служби статистики України

Таблиця 3

Динаміка виробництва продукції сільського господарства у Харківській області в 2010-2020 рр. (у постійних цінах 2016 року, млрд грн)

Показники	2010	2012	2015	2018	2020	2020 в % до	
						2010	2018
Господарства всіх категорій							
Усього	22,54	30,73	36,83	37,53	37,70	167,3	100,5
Продукція рослинництва	15,87	24,33	30,45	31,62	32,02	201,8	101,3
Продукція тваринництва	6,67	6,41	6,37	5,91	5,68	85,2	96,2
Сільськогосподарські підприємства							
Усього	12,86	17,78	22,60	23,43	25,77	200,4	109,9
Продукція рослинництва	9,99	15,03	19,66	20,91	22,99	230,2	109,9
Продукція тваринництва	2,87	2,75	2,94	2,52	2,77	96,7	109,9
Господарства населення							
Усього	9,68	12,95	14,23	14,10	11,93	123,3	84,7
Продукція рослинництва	5,87	9,29	10,80	10,71	9,02	153,5	84,3
Продукція тваринництва	3,80	3,66	3,44	3,39	2,91	76,5	87,8

* За даними Державної служби статистики України

Щодо темпів зростання виробництва, то в 2022 році індекс сільськогосподарської продукції порівняно з відповідним періодом 2021 р. склав 44,2%. У 2021 році зібрано 4936,9 тис. т зернових та зернобобових культур. Разом з тим було вироблено 663,1 тис. т картоплі; 1419,6 тис. т соняшнику; 568,1 тис. т овочів відкритого ґрунту; 252,9 тис. т цукрових буряків фабричних.

У тваринництві вироблено 427,5 тис. т молока, 481,1 млн шт. яєць. За розрахунками, на 1 лютого 2021 р. у господарствах області налічувалося 137,3 тис. голів великої рогатої худоби, 65,5 тис. голів корів, 160,3 тис. голів

свиней, 49,7 тис. голів овець та кіз, 6395,9 тис. голів птиці всіх видів. За січень-листопад 2021 р. на забій реалізовано 93,0 тис. т живої маси сільськогосподарських тварин.

Станом на 1 лютого 2022 р. в області налічувалося 134,0 тис. голів великої рогатої худоби (в т. ч. 64,3 тис. голів корів), 154,2 тис. голів свиней, 44,1 тис. голів овець та кіз, 5700,5 тис. голів птиці. Впродовж 2021 р. поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 5,4 %, свиней – на 9,7 %, овець та кіз – на 3,7 %, птиці – на 6,1 %.

Тенденції пореформеного періоду суттєво вплинули на економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 4).

Таблиця 4

Основні показники діяльності підприємств галузі сільського господарства

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Рівень рентабельності усієї діяльності аграрних підприємств, %	14,2	16,6	13,9	36,4	34,5
Індекс с/г продукції підприємств (у % до попереднього року, у постійних цінах)	112,0	102,7	88,0	122,3	100,9
Сукупний індекс витрат на виробництво с/г продукції (у % до попереднього року, у фактичних цінах)	114,0	99,4	100,6	140,9	100,4
Індекс с/г продукції, реалізованої підприємствами (у % до попереднього року)	109,3	92,4	119,2	136,0	106,1
Індекс інфляції (у % до попереднього року)	109,8	104,1	105,0	110,0	103,1
Індекс капітальних інвестицій (у % до попереднього року)	108,4	90,4	54,6	123,5	110,0

При розробці стратегії підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому

ринках необхідно враховувати специфічні особливості стану і розвитку внутрішнього середовища, обумовлені складною політичною ситуацією в країні, що дуже знизилу конкуренцію всередині країни.

Враховуючи важкий стан економіки України, дуже складно досягти потрібного рівня конкурентоспроможності аграрних товаровиробників [7].

Нині найбільш конкурентоспроможною є лише агропродовольча сировина, але з урахуванням системної кризи економіки рівень конкурентоспроможності постійно знижується.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначено, що аграрні підприємства мають значний потенціал конкурентоспроможності. Його рівень залежить від їхніх розмірів, спеціалізації та диверсифікації виробництва. Найбільші доходи забезпечують зернові й зернобобові, соняшник, овочеві й плодові культури. Проте порушення сівозмін, згортання тваринництва, надмірна концентрація енергоємних культур вже у швидкому майбутньому може призвести до погіршення природної родючості ґрунтів, зниження ефективності, отже, й зниження рівня розвитку потенціалу конкурентоспроможності підприємств та їх продукції.

Список літератури.

1. *Багорка М.О., Білоткач І.А.* Маркетингове забезпечення функціонування фермерських господарств. *Агросвіт*. 2010. № 21. С. 18-23.
2. *Писаренко В.В., Багорка М.О.* Стратегічний маркетинг: навчальний посібник. Дніпро: Пороги, 2020. 240 с.
3. *Ткаченко С.О., Дядін А.С.* Підвищення конкурентоспроможності підприємств сфери обігу. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 577-582.
4. *Азізов О.Р.* Теоретичні засади підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства. *Вісник ХНТУСГ*. 2017. Випуск 185. С. 42-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2017_185_7.
5. *Дворник І.В.* Економічна безпека сільськогосподарських підприємств. *Інноваційний розвиток та безпека підприємства в умовах неіндустріального суспільства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк, 2019. С. 459-462. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/17029>.
6. Державна служба статистики України. Реалізація продукції сільського господарства підприємствами та господарствами населення за 2010-2021 роки. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
7. *Павлова Г., Абрамович І., Бальзан М.* Стратегічні заходи підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України на міжнародному ринку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 62-67.
8. *Замлинський В. А., Герещький Р. В., Фірса Д. Р., Степаненко С. В.* (2023). Посилення економічної безпеки через концепцію zero waste у сталому бізнесі. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. Том 8. № 4. С. 139 – 149.

References.

1. *Bahorka, M.O., Bilotkach, I.A.* (2010). «Marketing support for the functioning of farms». *Ahrosvit*. № 21. pp. 18-23.
2. *Pysarenko, V.V., Bahorka, M.O.* (2020). *Stratehichnyj marketynh*. [Strategic marketing]. Porohy. Dnipro. Ukraine.
3. *Tkachenko, S.O., Diadin, A.S.* (2011). «Increasing the competitiveness of enterprises in the sphere of circulation». *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*. № 1. pp. 577-582.
4. *Azizov, O.R.* (2017). «Theoretical principles of increasing the competitiveness of an agrarian enterprise». *Visnyk KhNTUSH*. Issue 185. pp. 42-50. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2017_185_7.
5. *Dvornyk, I.V.* (2019). «Economic security of agricultural enterprises». *Innovatsijnyj rozvytok ta bezpeka pidryemstva v umovakh neindustriial'noho suspil'stva*. [Ekonomiczna bezpeka sil'skohospodars'kykh pidpryemstv]. *Proceeding of the Materials of mizh-nar. nauk.-prakt. konf. Luts'k*. pp. 459-462. Available at: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/17029>.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Realizatsiia produktsii sil'skoho hospodarstva pidpryemstvamy ta hospodarstvamy naselennia za 2010-2021 roky. [State Statistics Service of Ukraine. Realization of agricultural products by enterprises and households for 2010-2021]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>.
7. *Pavlova, H., Abramovych, I., Bal'zan, M.* (2022). «Strategic measures to increase the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine on the international market». *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. № 4. pp. 62-67.
8. *Zamlynskiy V., Heretskiy R., Firs D., Stepanenko S.* (2023). Strengthening economic security through the zero waste concept in sustainable business. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. Volume 8. № 4, pp. 139 – 149. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-22>

Abstract

Volyk S. *Assessment of the level of competitiveness of domestic agricultural enterprises in the domestic market of the country.*

Competitiveness implies enterprises' high efficiency and ability to adapt to constantly changing environmental conditions. The high variability of the environment, the difficulty of identifying numerous and closely interacting factors, risks, and dangers, and the entropy of connections and relationships pose urgent tasks for businesses to form competitiveness as

a system of measures and technologies to maintain market share, financial stability, and the client base while forming long-term development directions agricultural enterprises. Agricultural production is one of the riskiest types of business activity. Agrarian reforms and the formation of market relations, changes in forms of ownership, and forms of management significantly increase the degree of uncertainty of socio-economic processes in agriculture and, accordingly, increase the impact of risks on agrarian business. The impact of macroeconomic decisions on the activity and competitiveness of each agricultural producer is increasing. Competitiveness is formed, as a rule, at the production stage since the most critical factors that determine the competitiveness of an enterprise are the high quality of its products and the technical level of production. Today, the competitiveness of enterprises is no less important than the efficiency and effectiveness of economic activity, and the problems of achieving and increasing competitiveness are now considered critical issues in managing an organization. Insufficient attention of enterprises to competitiveness issues leads to instability in economic processes and mechanisms, weakening of market positions, and increased dependence on crises. In the conditions of the modern economy and the problems existing in it, the most urgent issue is the improvement of the competitiveness of domestic agricultural enterprises, which is caused by a severe threat to the country's food security. It was noted that when developing six directions for increasing the competitiveness of agricultural sector products on the domestic and foreign markets, it is necessary to consider the specific features of the state and development of the internal environment due to the complex political situation in the country, which significantly reduced competition within the country.

Keywords: competitiveness, agrarian sphere, food security, market conditions, competition.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Волик С.В. Оцінювання рівня конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств на внутрішньому ринку країни. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2023. № 5-6. С. 29-34.

Volyk S. Assessment of the level of competitiveness of domestic agricultural enterprises in the domestic market of the country. Actual problems of innovative economy and law. 2023. No. 5-6, pp. 29-34.

УДК: 330.113; JEL classification: M 11
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2023-5-6>

ШАПОШНИК Богдан Володимирович, аспірант, Харківський національний
Університет радіоелектроніки, <https://orcid.org/0000-0001-5439-906X>
ЧЕРНИКОВ Дмитро Ігорович, аспірант, Харківський національний університет
радіоелектроніки, <https://orcid.org/0009-0002-0647-5237>

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Шапошник Б.В., Черніков Д.І. Соціально-економічна безпека як фактор забезпечення конкурентоспроможності організації.

Динамічність, складність і ризикованість сучасного господарського життя вимагає від підприємств й організацій системи заходів, спрямованих на зміцнення економічної безпеки та здобуття конкурентних переваг. Для розв'язання цих завдань у стратегічній перспективі одним з вирішальних факторів постає людський капітал. У статті розглянуто роль і значення людського капіталу як основного елементу у зміцненні соціально-економічної безпеки організації. Представлено архітектуру складових соціально-економічної безпеки організації у контексті здобуття стратегічних конкурентних переваг за умов сталого розвитку. Обгрунтовано принципи досягнення соціально-економічної безпеки організації, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Досліджено сучасний стан і місце України у світових рейтингах конкурентоспроможності. Визначено, що тенденції, які мають місце у країні внаслідок війни, спричиняють істотні ризики втрати людського капіталу, зміцнення соціально-економічної безпеки та відновлення конкурентних позицій національної економіки. Проведено оцінювання людського капіталу України на основі аналізу динаміки індексу людського розвитку.

Ключові слова: безпека, конкурентні переваги, людський капітал, розвиток, суб'єкти господарювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток сучасного суспільства, економіки та бізнесу супроводжується складними тенденціями, викликами і загрозами, захист від яких вимагає від організацій високого рівня соціально-економічної безпеки та нарощування інтелектуального капіталу. За сучасних економічних і соціальних умов розвитку суспільства саме принципи реалізації соціально-економічної безпеки є одними з основних підходів, що допоможуть реагувати на соціальні зміни, економічні та політичні виклики в сучасному демократичному суспільстві. Людський капітал за сучасних умов та

у найближчому майбутньому постає основним фактором, який зміцнює економічну безпеку та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання [1].

Складність процесів управління у найближчій перспективі вимагатиме від менеджерів і власників бізнесу поєднання сукупності складних процедур, факторів і інструментів, які одночасно мають забезпечити досягнення всіх цілей розвитку компанії. Такими цілями в умовах загострення конкурентної боротьби все частіше є: підвищення прибутковості та конкурентоспроможності, здобуття стратегічних